
SECCIÓ: IMATGE I TEXT. LLENGUATGES**Monument al Doctor Robert, Josep Llimona (1903-1910)**

Natàlia Esquinas Giménez

natalia.esquinas@gmail.com

Resum

L'any 1910 s'inaugura a la Plaça Universitat de Barcelona el *Monument al Dr. Robert*, de Josep Llimona i Bruguera (Barcelona 1864-1934) en homenatge al Dr. Bartomeu Robert, mort el 1902, que havia destacat per la seva important tasca com a metge i polític a la ciutat de Barcelona. El monument va ser realitzat per iniciativa de la Lliga Regionalista. El 1940 el govern franquista decideix enderrocar-lo per considerar-lo emblema de nacionalisme català. Durant els anys 70 comencen les primeres reivindicacions per tornar-lo a la via pública, fet que no succeirà fins el 1985, moment en què serà reconstruït a la barcelonina Plaça Tetuan.

Paraules clau: Monument públic, Josep Llimona, Dr. Robert, Barcelona, Simbolisme

Resumen

El Monumento al Dr. Robert, de Josep Llimona (1903-1910)

En 1910 se inaugura en la Plaza Universitat de Barcelona el *Monumento al Dr. Robert*, de Josep Llimona i Bruguera (Barcelona 1864-1934) en homenaje al Dr. Bartomeu Robert, muerto en 1902, quien había destacado por su importante trabajo como médico y político en la ciudad de Barcelona. El monumento fue realizado por iniciativa de la Lliga Regionalista. En 1940 el gobierno franquista decide derribarlo por considerarlo emblema de nacionalismo catalán. Durante los años 70 empiezan las primeras reivindicaciones para devolverlo a la vía pública, cosa que no sucederá hasta el 1985, momento en que será reconstruido en la barcelonesa Plaza Tetuán.

Palabras clave: Monumento público, Josep Llimona, Dr. Robert, Barcelona, Simbolismo

Abstract

Monument to Dr. Robert, by Josep Llimona (1903-1910)

In 1910 the Monument to Dr. Robert, by Josep Llimona i Bruguera (Barcelona 1864-1934), was inaugurated in Universitat Square. It was a tribute to Dr. Bartomeu Robert, who died in 1902. He excelled for his important work as doctor and politician in Barcelona. The construction of the monument was promoted by the Lliga Regionalista. In 1940, Franco's government decided to pull it down since it was considered to be a symbol of Catalan nationalism. In the 70's, some people claimed to have it back in the city, but this would not happen until 1985, when it was rebuilt in Tetuan Square in Barcelona.

Key words: Public monument, Josep Llimona, Dr. Robert, Barcelona, Symbolism.

L'any 1902 mor a Barcelona el doctor Bartomeu Robert i Yarzabal, un dels alcaldes més estimats de la ciutat. Nascut el 20 d'octubre de 1842 a Tampico, Mèxic, on havia emigrat la seva família d'origen sitgetà, la seva carrera es va desenvolupar prenent dos camins ben paral·lels: la política i la medicina. Com a metge destaca la seva feina a l'Hospital de la Santa Creu, la seva càtedra de patologia interna a la Universitat de Barcelona (1875), i tots els treballs vinculats a lluitar contra les epidèmies de febre groga (1870) i de còlera (1885). Més enllà d'estudis i conferències, va ser president de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques i també és recordat per haver estat un dels fundadors de l'Hospital de Sant Pau. El seu reconeixement com a metge el va portar a ser demanat per assistir al rei Alfons XII en la seva malaltia final. Com a polític, fou escollit alcalde de Barcelona, càrrec del qual va dimitir per no actuar com manava el Govern davant el conflicte del Tancament de Caixes.¹ Va ser, també, president de la Unió Regionalista i de la Lliga Regionalista i triat diputat a les Corts (1901). L'admiració que la ciutat va sentir cap a ell queda palesa en la premsa del moment i, especialment, en el monument que es va decidir aixecar en honor seu.

Va ser la Lliga Regionalista, concretament per iniciativa d'Enric Prat de la Riba, qui va crear la comissió per tal d'organitzar la creació del *Monument al Dr. Robert*. A través del *Diario de Barcelona* es va obrir una subscripció popular i en poc més de quatre mesos i mig (del 13 d'abril al 31 d'agost del 1902) el cost del monument havia quedat sufragat.

El disseny del monument va ser encarregat a l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner, qui va escollir l'escultor Josep Llimona i Bruguera per tal que dugués a terme l'execució de la part escultòrica. Els dos eren, de fet, membres de la Lliga i per tant el catalanisme polític que es desprenia de tot el conjunt quedaria ben marcat. Domènech, però, per discrepàncies amb el grup va abandonar la Lliga i també el projecte del monument, quedant-se Llimona encarregat de tota la construcció.

El diumenge dia 31 de gener de 1904, a la plaça Universitat s'esdevé l'acte de la col·locació de la primera pedra del futur monument, que és beneïda pel cardenal doctor Casañas. D'alguna manera aquest és també el tret de sortida per l'intens treball de l'escultor, tot i que al llarg del 1903 ja es

¹ Moviment de protesta dels industrials i botiguers catalans, el 1899, contra els pressupostos presentats pel ministre Fernández Villaverde per sufragar les pèrdues de la guerra de Cuba, els quals representaven un fort augment dels impostos. La protesta consolidà la base social per a la formació de la Lliga Regionalista (1901)

publiquen fotografies d'algun esbós (fig. 1) que amb el pas del temps es veurà modificat de forma interessant, i que permet veure com era el projecte en temps del treball conjunt amb Domènech, abans de la seva marxa, sabent, a més, que el juny del 1903, Llimona havia “presentat ja a la Comissió executiva del Monument al Doctor Robert, lo bocet, en relleu, del projecte que ha trassat l'arquitecte D. Lluís Domènech y Montaner”². A mesura que passen els anys, els treballs evolucionen i el 1906 ja es comencen a fondre al taller Masriera les primeres figures que conformen un fragment de la part de bronze del conjunt. De fet, aquest mateix fragment serà presentat a la V Exposició Internacional de Belles Arts de Barcelona, guanyant el Premi d'Honor del certamen. L'any 1908 es publica la fotografia de la part posterior del monument, gairebé finalitzada. Amb aquesta repercussió a la premsa del moment, veiem com la societat estava pendent dels treballs relacionats amb el monument, esperant que arribés finalment la data de la inauguració que es faria esperar fins el 13 de novembre de 1910 (observem, de fet, com es va posposant al llarg d'alguns mesos, des del juliol del 1910).

Fig. 1 Projecte per al Monument al Dr. Robert, *Il·lustració Catalana*, 19/07/1903.

El 13 de novembre de 1910 fou la inauguració. La ciutat es desperta a punt per viure una jornada que serà recordada durant temps. No hi faltava pràcticament ningú. “Y be hi varem ser tots ò quasi tots, el diumenge, al entorn de la imatge del Doctor Robert. Malgrat la grisor del dia, la plasa de la Universitat formiguejava de multitud. Y tots ens sabíem acompanyats en esperit pels companys de totes les encontrades hont se parla, se pensa y se sent en català.”³. Per fi es descobreix el que es converteix en el gran monument públic del modernisme, ple d'una

innovació que la ciutat desconeixia fins al moment. Allunyant-se de l'art més anecdòtic propi del realisme vuitencista, Llimona proposa una nova

² *Il·lustració Catalana*, núm. 4, 28/6/1903, p. 62

³ *Il·lustració Catalana*, núm. 389, 20/11/1910

solució al concepte de monument homenatge que suposa la renovació de la tipologia del monument públic. L'artista deixa enrere l'acadèmic monument commemoratiu individual per passar a mostrar-nos aquest homenatge col·lectiu que s'insereix de ple dins el Simbolisme. El conjunt acaba sent un cant en honor de tot el poble.

Més enllà d'aquest fet, la curiositat que podem observar en el *Monument al Dr. Robert* es troba en el fet de veure que es pot considerar un clar resum de l'obra de l'escultor Llimona.

Josep Llimona i Bruguera (Barcelona, 1864-1934) és un dels escultors més representatius de finals de segle XIX i principis del XX. La seva escultura supera més ràpidament que la d'altres un art ancorat en el passat vuitcentista, fet que comença a mostrar amb obres com *Modèstia* (MNAC, 1891). Juntament amb el seu germà, el pintor Joan Llimona (Barcelona 1860-1926), i altres artistes, funda el religiós Cercle Artístic de Sant Lluc (1893) i, més enllà de l'escultura religiosa vinculada a encàrrecs prou concrets, la seva obra es dividirà bàsicament en una doble vessant: les delicades figures femenines, ja siguin castament nues o subtilment vestides, i l'home treballador, l'heroi de la societat que vol avançar, sigui sota la figura d'un segador o fins i tot representat com a un Sant Jordi ben humanitzat. Ens aturem aquí, en aquestes ratlles sobre l'escultor, ja que és on podem veure la referència que tot just comentàvem una línia més amunt. Dins el *Monument al Dr. Robert* podem observar aquesta doble tipologia, convertint-se en un bon compendi de tota la seva producció.

El conjunt queda dividit en dues zones que ens parlen de les dues parts públiques de la vida de Bartomeu Robert. En bronze, la vessant més política. En pedra, la medicina.

Encapçalant els diversos grups escultòrics, un bust del Dr. Robert escolta una mena de Musa inspiradora que li parla a cau d'orella, amb cabells i vestits que, moguts pel vent, s'acaben confonent amb la seva pròpia pell i amb la base arquitectònica (fig. 2). El rostre del principal homenatjat sobresurt i vigila el pas de la societat que s'estén davant seu, en bronze. Una societat on hi destaca una important base cultural i intel·lectual, representada amb les al·legories de la Música i la Poesia. La Música es mostra tan evanescent i etèria com és la seva natura. Les robes volen, es fonen amb la pell de la figura com farien les notes ballant sobre el pentagrama. No cal més atribut que la sinuositat de la roba que mig la cobreix i mig la deixa nua. La Poesia,

sota la forma d'un jove que aixeca una branca de llorer, símbol d'art des dels orígens, avança acompanyant amb decisió un Portador de la Senyera. És aquesta cultura catalana que, de la mà del Dr. Robert, pretenia ser un primer pas pel desenvolupament del poble. La Senyera serà l'emblema que presenta de forma més literal aquest sentiment de catalanisme que impregna cada racó del monument, rematada, a més, per la creu de Santa Eulàlia, fent referència a la ciutat.

Fig. 2 *Monument al Dr. Robert*, Plaça Tetuan (Barcelona). Fotografia de l'autora

Dins el monument es pretenia representar tota la societat del moment. És així com veiem tot un seguit de personatges que fan referència a diverses facetes d'aquesta societat i amb gran pes simbòlic. Trobem el Pagès que, amb la seva barretina, s'aferra a la terra que l'ha vist créixer i que s'agafa també a l'Obrer, company de viatge en aquesta lluita cap a l'avenç. Recordem, en aquest sentit, com l'any 1902 els obrers protagonitzarien un dels fets de més transcendència d'inicis de segle XX, la gran vaga general on es pretenia aconseguir la reducció de la jornada laboral a vuit hores i que va quedar marcada amb la gran taca dels deu morts i més de trenta ferits com a resultat de l'esdeveniment. És aquest mateix Obrer que escolta la paraula del Sacerdot, al seu costat, que sembla instruir-lo i que s'entén com un homenatge a la figura de Mossèn Jacint Verdaguer, mort, igual que el Dr. Robert, el 1902, i que al mateix temps també representa aquesta cultura que vol ser a la vora del poble i que tan bé va representar el capellà literat.

De totes les escultures del conjunt n'hi ha una que destaca especialment, el Segador, que sembla desprendre l'energia essencial de l'obra, ple de decisió, amb una musculatura modelada per les hores de treball i que acaba resultant l'empenta per aquells que encara s'arrosseguen amb por, com el Camperol que el segueix darrere. El Segador, falç en mà, evoca la imatge de l'anomenada Revolta dels Segadors, el Corpus de Sang del 1640, amb la forta càrrega simbòlica que suposa. Aquest personatge és el que millor exemplifica la idea de l'heroi de la societat en paral·lel a altres figures pròpies de l'imaginari llimonià.

A la part posterior del monument, de pedra (fig. 3), trobem "axoplugats pel poètic fullàm del Pi de les tres branques, la medicina ensenya'ls pobres malalts al jovent qu'estudia sos secrets y pren notes en geste afanyós, sedent de ciencia."⁴. Si a la part anterior la Senyera sembla resguardar els personatges de bronze, en aquesta zona és el Pi de les Tres Branques l'encarregat de fer-ho, com a emblema de catalanisme. Observem aquí la imatge al·legòrica de la Medicina (Ciència o Clínica també s'ha arribat a anomenar), que consola una nena que es recolza a la falda. A una banda sis estudiants pretenen aprendre de les seves doctrines i a l'altra una Maternitat, una nena arraulida a terra i un parell d'homes que duen un ferit a guarir-se completen l'escena. La delicadesa de les figures femenines lliga totalment amb la producció de Llimona, així com la sensibilitat que es desprèn de les obres lliga amb un context social marcat per una dura realitat protagonitzada per morts prematures i dolors incurables. El mateix escultor havia perdut la seva dona, quan aquesta només comptava amb 33 anys, i tres dels seus fills. És inevitable pensar que sembla que l'artista deixi un tros dels seus sentiments en cada una de les seves figures.

L'obra no resta aliena als successos contemporanis: alta mortalitat infantil, malaltia, condicions de treball inadequades que comporten massa ferits, la tristesa que envolta el desencant de la societat civil davant fets com la vaga general del 1902 o la Setmana Tràgica...

No cal haver aprofundit amb intensitat en les pàgines que ens precedeixen per adonar-nos del bàsic component catalanista que s'observa en el monument. És per aquest motiu que, després de la Guerra Civil el conjunt escultòric en pagaria les conseqüències. El gener del 1940, amb Francisco

⁴ *Il·lustració Catalana*, núm. 389, 20/11/1910

Franco i les autoritats franquistes encapçalant el govern, el monument al Dr. Bartomeu Robert, amb tot el seu poble, és enderrocat per tal que caigui en l'oblit, per tal que guardi silenci. L'ordre de l'enderroc i la destrucció és donada pel governador civil Wenceslao González Oliveros. L'alcalde Miquel Mateu decideix conservar els fragments resultants del desmuntatge en uns magatzems municipals. S'explica, com anècdota curiosa però, com si no hi jugués la simple casualitat, que el Segador, "com si el seu retard fos la protesta que ens fa el mateix noble segador, fill de la terra" (Renart 1940), va ser l'últim en desaparèixer de la via pública. Els diversos fragments van ser guardats en magatzems, obligats a quedar en el suposat oblit durant dècades. No seria, de fet, fins als anys 70 quan començarien a sortir les primeres reivindicacions per tal de recuperar el monument, fetes per Infiesta (1972), historiador que no concep que una de les obres clau de l'art de principis de segle XX estigui emmagatzemada en algun racó amagat. L'octubre del 1973, Maria Llimona, Carme Suqué (cunyada de la primera i filla de Miquel Mateu) i Manuela Monedero (experta en l'obra de l'escultor) visiten els magatzems on es troben les obres, tot i que no seria fins al gener del 1975 quan es publicaria quin era l'estat concret dels fragments que

Fig. 3 *Monument al Dr. Robert*, Plaça Tetuan (Barcelona). Fotografia de l'autora

restaven del grup (Pastor 1975). Malgrat algunes escultures es conservaven en bon estat, algunes de bronze –la senyera i el camperol- van desaparèixer al llarg dels anys 50, en el moment en què s'estava construint la gran imatge de la Mare de Déu de la Mercè feta pels germans Oslé. El recurs del reaprofitament de bronze s'ha usat en diverses ocasions com a solució econòmica. Aquest n'és un clar exemple.

Amb la mort de Franco les reivindicacions es fan més intenses i ja al gener del 1976 es fa una manifestació a plaça Universitat demanant que es retornin a la via pública tot el seguit de monuments retirats durant el franquisme per haver-se considerat nacionalistes. Els esdeveniments es van precipitant tot i que amb un cert ritme i el 1977 es crea una comissió ciutadana per la restitució del monument. El Foment de les Arts Decoratives, sota la presidència d'Antoni Moragas tindrà un paper destacat per tal d'assolir l'èxit. Els treballs van començar el 1979 però les feines s'allargarien fins a sis anys, bàsicament per dificultats pressupostàries i per haver de reconstruir alguna figura, entre d'altres motius.

El 14 de maig de 1985 fou la reinauguració del *Monument al Dr. Robert*, però en un escenari totalment diferent, la barcelonina Plaça Tetuán. El canvi d'ubicació havia estat necessari degut a que s'havia fet unes obres de millora al metro de plaça Universitat i es creia que l'espai no suportaria el pes del conjunt. L'oficialitat de l'acte és tal que hi assisteixen els Reis, el president de la Generalitat Jordi Pujol i l'alcalde Pasqual Maragall. Havia calgut 45 anys de silenci per poder-lo tornar a veure. S'havien refet algunes peces i el paisatge que l'envoltava era un altre. Però per fi, el Dr. Robert amb tota la seva gent, amb tot el poble català, tornava a ser davant nostre.

La història del Dr. Robert, la història que ens va deixar plasmada Josep Llimona i que encara avui podem contemplar, és la història de tot un poble, la del nostre passat, però també la del nostre present i, per tant, la de tots.

Avui, l'obra sembla mig amagada rere la visió d'alguns arbres, rere la fugaç presència dels cotxes que passen... Però el Dr. Robert, el poble sencer, encara és testimoni de l'avenç de la ciutat, amb la seva lluita, les seves pors

i les seves mancances. El Dr. Robert i el seu poble, ens ajuden a fer el nostre passat més present.

L'art té la capacitat de parlar de moltes coses i, a més de tècniques, estils, moviments artístics, llenguatges i maneres d'expressar, també hem d'entendre l'art com a font de fets històrics. L'art com a emblema de cultura i de ciutat. L'art com a unió de grans personatges a recordar. I és que des d'aquell moment, ja fa més de cent anys, "*...el nom del sabi patriota anirà ajuntat al del eminent escultor català, qual obra ha de ser l'exemple plàstich permanent del camí que ha de seguir el nostre poble pera assolir la gloria y la benhauransa que constitueixen l'ideal de la nostra patria ò sia la integral renaixensa de Catalunya*"⁵.

DOCUMENTS

Il·lustració Catalana (1903-1910)

Il·lustració Catalana, núm. 4, 28/6/1903, p. 62

Il·lustració Catalana, núm. 7, 19/7/1903, p. 109-110

Il·lustració Catalana, núm. 253, 5/4/1908, p. 240-241

«Homenatge al Dr. Robert (1842-1902)», *Il·lustració Catalana*, n. 388, 13/11/1910, p. 720

Il·lustració Catalana, núm. 389, 20/11/1910, p. 747

La Vanguardia (1904-1910)

La Vanguardia, 30/1/1904, p. 3

La Vanguardia, 16/7/1910, p. 2

La Vanguardia, 28/10/1910, p. 8

BIBLIOGRAFIA

Huertas, J. M. (1999), «Un monument meitat ocult, meitat públic», *L'Avenç*, Setembre de 1999, n. 239, p. 58-61

Infesta, J. M. (1972), «¿Por qué no devolver el Monumento al Dr. Robert a su antigua situación?», *La Prensa*, 25/7/1972

Michonneau, S. (1999), «El monument al Dr. Robert, primer lloc de memòria nacionalista», *L'Avenç*, Setembre de 1999, n. 239, p. 53-57

5 «Homenatge al Dr. Robert (1842-1902)», *Il·lustració Catalana*, n. 388, 13/11/1910, p. 720.

Monument al Doctor Robert. Josep Llimona (1903-1910)
Natàlia Esquinas Giménez

Monedero Puig, M. (1966), *José Llimona, Escultor*, Madrid, Editora Nacional
Pastor, C. (1975), «Las estatuas del doctor Robert a la luz pública», *Mundo Diario*, 4/1/1975, n. 1919

Renart, J. (1975), *Diari (1918-1961)*, Barcelona, Destino

Subirachs i Burgaya, J. (2003), «Josep Llimona, la superació de l'anecdòtisme vuitcentista», *El Modernisme. Les arts tridimensionals. La crítica del modernisme*, vol. 4, Barcelona, Edicions L'Isard, p. 33-44

Subirachs i Burgaya, J. (1986), *L'escultura commemorativa a Barcelona fins el 1936*, Barcelona, La Llar del llibre/Els llibres de la Frontera, Col. Coneguem Catalunya